

Pravda v české tradici četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rábla, Kozáka, Hromádky a dalších [1994]

proseminář

1. 01 (Payne)

Textem Paynovy řeči se nechceme zabývat k účelům historickým, nýbrž filosofickým, jak už jsem řekl minule v úvodu. Proto budeme věnovat pozornost vybraným formulacím. Vybírat je budu jednak já, jednak vy: text dostáváte do ruky, abyste sami hledali místa, která vám připadají filosoficky důležitá, a abyste je pak ve vlastním příspěvku navrhli k prodiskutování. I když na něco přijdete dodatečně, nikdy není pozdě, jde-li o významný detail, který jsme přehlédli; můžeme se kdykoliv vrátit. Payne několikrát cituje 3. Ezdráše a ukazuje tím na kořeny svého pojetí. Nikde nenajdeme doklad toho, že by četl a znal celého 3. Ezdráše. Citáty tehdy poletovaly od jednoho spisovatele k druhému samostatně, málokdo se pustil do čtení celých spisů. 3. Ezdráš je však dílko malé a náležel tehdy do nejužšího svazku s kanonizovanými knihami biblickými; navíc právě místa, o něž nám jde, byla hojně citována už církevními otci. Legitimita 3. Ezdráše byla tehdy naprosto nepochybná; zůstává však nejasné, zda si dávní citující nebo Husovi současníci vůbec uvědomovali, že jde o otázku plnou vnitřního napětí, vyrůstajícího z různého chápání slova „pravda“ a vposledu z různé myšlenkové tradice. Teprve mnohem později se začíná rozpoznávat dvojí zdroj evropské myšlenkové tradice: takto vyjádřeno vlastně teprve s koncem osvětenství, jež stále ještě plně důvěřuje tzv. rozumu a nepodrobuje rozum nejostřejší rozumové kritice. (Začátek byl učiněn Kantem, které ještě náleží k osvětenství, ale zároveň rozpoznává a vyhláší jeho meze.)

1. 02

Při čtení Paynovy řeči nemůže uniknout naší pozornosti něco, co na první pohled vypadá jako pouhá metafora, jako básnický nebo řečnický způsob, totiž jako jakási personifikace Pravdy. Obávám se, že takto to chápal také překladatel F. M. Bartoš, neboť nechal dost vážně, že tu nejde o básnický ani řečnický obrat, ale o cosi podstatnějšího, hlubšího. Jen takovým přehlédnutím či nedohlédnutím se mohlo stát, že v českém překladu najdeme ono podivné a pochybné neutrum: pravda je „to, co ... zvítězilo“, „co s Abrahamem sestoupilo“, „co ... přemohlo“ i když to je pouze na jednom místě, a hned poté zase čteme „ona to jest, která...“ (str. 63). V latinském textu není pro ono neutrum naprosto žádná opora, nýbrž čteme „ipsa est ... quae vicit“, et „quae descendit“, „ipsa est quae ... fiducialiter egit“ atd. Má tam tedy být: pravda je „ta, která . . . zvítězila“ a nikoliv „to, co ... zvítězilo“. Pravda je aktivní, činná, podnikavá: jen proto „vítězí nade vším a vše přemáhá“ (65).

1. 03

Zvláštností této „aktivity“ pravdy je však to, že působí převážně skrze lidi: skrze Abela a v něm, a v jeho pravé oběti a skrze ni vítězí nad krutým Kainem, i když Abel sám je Kainem zahuben; pravda tedy vítězí nejen prostřednictvím lidské aktivity, ale také pasivity, trpení, ba utrpení. Jistě si všichni museli vzpomenout na Husa, v jehož životě, ale také v jehož smrti slavila pravda své vítězství. Abram je vyzván, aby odešel ze svého domu i města, ba z celé země, a aby šel nevěda kam. Je to zase pravda, která s ním a jeho prostřednictvím sestupuje „do žáru Mezopotamie“. Je to pravda, která sestupuje do Josefova žaláře, ale potom s ním

vystupuje do nejvyšších funkcí a „podrobuje si celý Egypt“. Na tomto místě je zvláště dobře vidět, že takové vítězství v Egyptě a vůbec v dějinách nikdy není definitivním vítězstvím: Mojžíš musí faraona i Egypt krušit těžkými ranami, má-li jej donutit, aby propustil lid z otroctví a nechal jej odejít do země zaslíbené. A zase to je pravda, která s Mojžíšem a skrze Mojžíše „porazila ... pyšného faraona“. A je to zase ona, „přeslavná pravda, která Judou chrabře zvítězila“: Judou, tj. v něm a skrze něho, latinsky „in Juda“. Aktivita pravda je tedy nikoliv samostatná aktivita, nýbrž spoluaktivita, ko-aktivita, ko-agence. To je právě nejpozoruhodnější tam, kde lidská spoluaktivita je vlastně jen symbolická a tedy jakoby zanedbatelná: Jozue drží v modlitbě ruce vzhůru, je podpírán těmi, kdo jsou okolo, a nejmocnější pravda, která vládne nejen na zemi, ale i na nebi, „zastavila samotné nebe“ a donutila „stanout samo slunce v Gabaonu“. Mohlo by se zdát, že tato moc pravdy, ovládající jak zemi, tak nebesa, už není pouhou spoluaktivitou: a přece právě na tomto místě užívá Payne slovesa *co ago* (= *cogo*): „*Ipsa est potentissima veritas, que nedum terre sed celo imperans, ipsum celum arestavit et solem stare ad Gabaon pro libito coegit*“ (86), tedy *coegit*! Český překlad „donutila“ je sice slovníkově zcela korektní (*cogo*, *ere*, *coegi*, *coactum*), ale v daném kontextu je poněkud nepravděpodobně, snad až křečovitě. Sloveso *agere* původně znamená hnáti, poháněti, tedy právě opak toho, co udělala pravda skrze Jozue: zastavila slunce, zastavila samotné nebe. Skutečný smysl slova *coegit* je jinde, ne v samotném zastavení, nýbrž ve spolupůsobení toho, aby vítězství bylo dosaženo před večerem, ještě za dne. *Cogere* také znamená původně sháněti dohromady, shromažďovati, svolávati, povolávati: nebe je povoláno, samo slunce je povoláno, aby svým během neproblematizovalo a neodvracelo izraelské vítězství. Nejde tu o zázračné, tj. násilné vměšování do běhu přírody, jak bychom tomu rozuměli dnes. A rozhodně nejde o manipulaci s mrtvým sluncem, mrtvým tělesem.

1. 04

Samotného vrcholu oné spolučnosti, spoluaktivity pravdy na všem, co správného se má stát a co nesprávného se nesmí stát, nebo pokud se stane, na potrestání a odvrácení zla z toho vyplývajícího, tohoto vrcholu je dosaženo tam, kde pravda svou účastí na tom, co se ve světě děje, získává „vlastní zkušenost“ a vlastní „poznání“: *ipsa scit, ab experto novit* (86, č. 65). To, že pravda „sídílí“ v mučednicích, v pannách, dětech a ostatních ponížených, má svůj hluboký smysl: pravda se tak dobírá svých zkušeností s člověkem a se světem: „ona zná, co vše mohou způsobit muka, co dovedou tyranové, jak může zuřit a ničit jejich bezmezný hněv; ví, jak dovede mučit oheň, meč, odporný žalář, mučící hák a bodec, hlad, provaz, pouto nebo smyčka, kyj, hůl, ztráta majetku, krajní chudoba, a jak může na člověka dopadnouti dokonaná špatnost. „ A právě v tomto utrpení a skrze ně, ale také jemu navzdory dosahuje pravda svých vítězství, ano, toho největšího, vrcholného vítězství, když „triumfuje v samotném Kristu, skutečném Bohu a člověku“. Pro srovnání můžeme připomenout presidentovu myšlenku „paměti bytí“, kterou nedávno znovu zmínil ve své slavnostní řeči na Stanfordské univerzitě. Je to už stará jeho myšlenka, neboť se přinejmenším vyskytuje v Heřmanických úvahách z vězeňských dopisů. Chyba této myšlenky je několikerá: jde podle něho o „paměť bytí“, „do níž se vše a napořád zapisuje“. Všechno a napořád: něco jako celovesmírné nebo spíše nadvesmírné monitorování, které nerozlišuje důležité a méně důležité, dobré a zlé, pravé a nepravé, ale zaznamenává do „paměti“ „všechno a napořád“. Nejlépe snad samočinně čili automaticky. Bylo by zajímavé tuto poněkud morbidní myšlenku rozvést nebo dovést o krok dál: představme si, že si ten záznam sám sebe zase přehrává neboť k čemu záznam, když ne pro přehrávání? A máme tu postmoderní věčný návrat k

témuž: možná, že už i my sami vlastně jsme jen takovým starým záznamem, který sám sebe znovu přehrává. A s touto představou pak srovnajte onu pravdu, která je blízko každému člověku, kterému o něco jde, spolu s ním a skrze něho dosahuje vítězství, ale spolu s ním a skrze něho také zakouší všechny hrůzy, neboť je zakouší na sobě samé, jako by to byly hrůzy vynalezené jen pro ni. To není „personifikovaná“ pravda, to je pravda, která má nanejvýš osobní, tj. personální charakter a která se proto osobně obrací ke každému jednotlivému člověku. Takovou pravdu personifikovat má tak málo smyslu jako „personifikovat“ přítele: není toho totiž vůbec zapotřebí.

1. 05

Mluvit s takovou reverencí a s takovým respektem o pravdě by se ovšem mohlo zdát poněkud problematickým, snad dokonce blízko nějaké herezi ovšem kdyby se v Janově evangeliu Ježíš sám necharakterizoval jako pravda (vedle cesty a života). Kupodivu však Payne vůbec necituje Jana, kde je o pravdě celá řada zmínek, a nikoli okrajových, nýbrž vrací se vždy k 3. Ezdrášovi. Můžeme se tam tedy podívat také a připomenout si tak, že poslední slova židovského mládence, který vyhrál soutěž, náleží „Bohu pravdy“. Jak už hned první filosof věděl, „vše je plné bohů“ (zl. A 22 podle Aristotela). Jenomže bohové jsou různí, většinou nanicovatí, jsou to pouhé modly. Pascal vytýkal filosofům, že ten jejich bůh je pouhý bůh filosofů, ale že to není Bůh Abrahamův, Izákův a Jákobův. V perské říši asi nikdo ani u dvora nevěděl nic o Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi, a tak bylo nutno upřesnit jiným způsobem, o kterého to boha jde. A tak dochází k tomuto slavnému upřesnění, které snad nikdy nebylo dostatečně oceněno: Bůh pravdy. Nietzsche vidí v křesťanství fatální rozpor mohli bychom snad říci: mezi božností boha a zbožností či pobožností, pobožnickářstvím, krátce náboženskostí, religiozitou, a mezi pravdivostí, opravdovostí, pravostí. Na stranu oné náboženskosti samozřejmě náleží také tradiční metafyzika a její „bůh filosofů“. Pravda, o které mluví s takovým zanícením a zároveň docela konkrétním politickým dopadem Petr Payne, není však žádnou „pravdou filosofů“, nýbrž je to pravda, která je tím nejmocnějším nejen na zemi, ale také na nebi. Payne si dává záležet, aby nezůstal na polovině cesty, a domýšlí svou myšlenku vlastně myšlenku 3. Ezdráše, kterou docela přijal za svou až do krajních důsledků. V takové napjaté situaci, když jde o to, zda Zikmund dá přednost pravdě před císařskou korunou, a to znamená: když jde o to, zda bude nebo nadále nebude uznán za českého krále, řekne Payne něco, co jako by se neslušelo při žádných diplomatických vyjednáváních, ať si od nich Payne nebo někdo jiný něco slibuje či neslibuje nic. V Jákobovi, jak říká, svedla pravda boj se samotným Bohem, a „způsobila neuvěřitelnou věc, poněvadž v zápase přemohla Boha“ (63–4). Jak jsem řekl, nebude nás nyní zajímat legitimnost Paynovy exegeze Jákobova zápasu s Bohem, jak je poněkud neprůhledně zaznamenán v druhé části 32. kapitoly Genese. Plně se chceme soustředit na filosofické momenty Paynových formulací, přesněji řečeno na ty momenty, které lze interpretovat jako významná filosofémata a dokonce jako doklad Paynova filosofického „pokusnictví“.

1. 06

Co můžeme shledat na různých místech Paynovy řeči, pokud jde o vztah mezi Bohem a pravdou, eventuálně mezi Kristem a pravdou? Především čteme, že „nezhasitelná a nesmrtelná pravda ... má za svého tvůrce a obhájce Boha“ (65). V latinském znění: „inextinguibilem et immortalem veritatem, que Deum habet auctorem et defensorem“ (86). Pravda je také charakterizována jako boží pravda, tj. je řeč o všemohoucím Bohu, jehož pravda vítězí nade vším (63, 69), eventuálně

jako „Kristova pravda“ (68, 73). Najdeme také formulace jako „pravda božího zákona“ (63 2x) nebo „pravda zákona Páně“; ztotožněny jsou „zákon Páně“ a „nejčistší pravda“ (72, 73). To vše ovšem nemůže zpochybnit, dokonce ani relativizovat zmíněnou formulaci, že pravda „v zápase přemohla Boha“ (63–4), což je jen podtrženo výrokem, že pravda je „pronásledovatelka božského i lidského bezpráví“ (63), jakož v jiném smyslu i výrokem, že Bůh je nejen tvůrcem, ale také obhajovatelem pravdy. Naproti tomu nikde nenajdeme myšlenku z Janova evangelia, že Ježíš je pravda, tj. ztotožnění mezi oběma. Spíše můžeme tušit jinou janovskou inspiraci, totiž že v Ježíši Kristu se pravda stala tělem (na místě LOGU). Ze všech uvedených míst (nepouštíme se zatím nikam dál, do jiných Paynových textů) se zdá vyplývat, že pravda je Bohem stvořena, ale dále že je „nezhasitelná a nesmrtelná“ (což připomíná argumentaci v Platónově Timaiovi, pokud jde o Demiurgem stvořené bohy a jejich nade vše pevnější nesmrtelnost), a v případě, že by se Bůh snad někdy dopustil nespravedlnosti či bezpráví, stává se pravda zastánkyní poníženého a zneuctěného, jakož i pronásledovatelkou bezpráví a inspirátorkou jeho nápravy.

1. 07

Theologickou oporou tohoto pojetí by se mohl stát poukaz na Janovo evangelium, kde Ježíš vidí svůj veškerý úkol v tom, aby „svědectví vydal pravdě“, neboť právě pro to se narodil a proto na svět přišel (). A může-li si evangelista vypůjčit (asi of Filóna, o starších filosofech nejspíš nevěděl) termín LOGOS, může si přinejmenším filosof (ne-li theolog) vypůjčit či raději přímo osvojit termín „pravda“, i když v jiném než řeckém pojetí (navzdory slovu ALΘΗΛΙΑ, které však Paynovi asi nijak nesouznělo s latinským veritas, takže by nemělo smysl vůbec jen uvažovat o konotacích řeckého termínu). ůečeno zdánlivě poněkud blasfemicky: Bůh stvořil pravdu, ale už se jí nikdy nemůže zbavit, ale musí se jí držet. Kdyby se snad nedržel. pustí se s ní pravda v zápas a pravda nikdy nemůže definitivně prohrát, nýbrž vítězí nade vším, tedy zvítězila by v takovém případě i nad Bohem. Mohli bychom snad adaptovat po malých úpravách otázku Skratovu, co to je zbožné, zda je zbožné to, co chtějí bozi, nebo zda to bozi chtějí, protože to je zbožné. Chce Bůh pravdu a respektuje ji, protože to je pravda, anebo by to snad měla být pravda, protože to tak chce Bůh? A je-li pravda stvořena, mohla být stvořena jinak? Mohla to být jiná pravda? Záleželo na Bohu, co zvolí jako pravdu? A kdyby zvolil nepravou pravdu, mohla by pravá pravda vítězit, i když nebyla vybrána jako ta, která má být stvořena? Pochopitelně to jsou všechno otázky poněkud deficientní nebo přímo v základech korumpované. Nelze je však neklást, nýbrž naopak položit a pak zkoumat, v čem je jejich nedostatečnost či vadnost. Pro naše cíle nám takové otázky budou sloužit jako riskantně pátrací, možná „ztracenecké“.

1. 08

Zbývá ještě jedna stránka, jeden moment, který nesmíme přehlédnout, i když sám Payne jej nezdůrazňuje, možná si jej ani dost neuvědomuje. Můžeme tu navázat na to, co bylo už řečeno v souvislosti s aktivitou resp. spoluaktivitou pravdy (spolučinnost ještě nemusí být synergií, neboť o syn-ergii můžeme přesně vzato mluvit jen tam, kde jde alespoň o dvojí en-ergii; ostatně jde o termíny a pojmy aristotelské, a tu by bylo zapotřebí nejprve objasnit jejich funkci u Aristotela nyní se do toho pouštět nebudeme). S výjimkou jediného případu, totiž onoho volání nebes a samotného slunce k odpovědnosti, jde u Payna vždycky o vazbu pravdy jako výzvy na nějaký subjekt, který je vyzýván k odpovědi, k odpovědné reakci. A zde můžeme náležitou interpretací zjistit, že ona výjimka

není žádnou výjimkou: slunce je odpovědné, celý svět je odpovědný, protože jsou rovněž považovány za subjekty. Naše pojetí subjektu se datuje teprve od 18. století (rozhodující průlom učinil již Leibniz na počátku tohoto století tematizací niternosti na rozdíl od pouhé subjektivity -, ale tematizaci subjektu vyprovokoval teprve koncem století Kant nejen svým kriticizmem, ale také zpochybněním samotného pojmu „subjekt“, jež se stalo výzvou jeho následovníkům). Proto musíme být při posuzování starších myslitelů opatrní: tak třeba Descartovo chápání člověka jako „věci myslící“ neznělo tehdejšími čtenáři tak tvrdě jako nám. Přece však je zřetelně rozdíl mezi tím, je-li člověk, tj. subjekt, míněn jako věc, a tím, je-li věc míněna jako subjekt. Starověk i středověk ještě tak ostře nelišil mezi věcmi a subjekty jakožto ne-věcmi. Ostatně jen tak bylo možné ono celou epochu trvající zbloudění filosofů, spočívající ve ztotožnění přísné a přesné vědeckosti se zpředmětňováním.

poněvadž v pravdě nade vším vítězí a triumfuje pravda (62, -3ř)

nezapomeň na všemohoucího Boha, ... jehož pravda vítězí nade vším (63, 3. třetina)

svatosvatá dobrota, nejpevnější pravda božího zákona, mstitelka veškeré špatnosti a pronásledovatelka božského i lidského bezpráví (63, 3. třetina)

nejpevnější pravda božího zákona (63, 3. třetina)

pravda sama, triumfující nakonec v samotném Kristu, skutečném Bohu a člověku (65, zač.)

velká pravda zákona Páně je pevná, mocná a bude mocná na věčné časy, a žije a trvá na věky věků (66, 1. třetina)

dáváme se s tebou do boje za Kristovu pravdu (68, 2. třetina)

vítězem je Bůh, pro jehož pravdu my nehodně sloužíme ... (69, 1. třetina)

čtyři body či články ... jsou zákon Páně a nejčistší pravda Pána Ježíše Krista (72, 2. třetina)

řečené čtyři body jsou zákon Páně a nejčistší pravda Ježíše Krista (73, posl. odstavec)

M. Jan Hus o pravdě

FF – 9. 11. 1994

Také když se udá býti domněvačem, ješto říkáte ubrmanem: kterúž stranu užříš pravú, neutrhuj jje, jedné ač by strana přivolila; neb někteří mají obyčej, že pravé strany utrhnú a křivé přidadie, a tak sami shrěšie a stranu křivú v hřiech věččí zavedú, že přijme cizie jako své.

Také událit' se kdy súditi a vieš jednu stranu / pravú, odsud' ihned a nepud' na domněvače neb ubrmany, jako činie mnozí, nechtiec pravdy učiniti: anebo jedné straně nepřěj aneb že nechtie se pro pravdu ostuditi aneb nuzie stranou chudší, aby se jim stesklo a tak aby svého statka darmo neb za kus chleba ustúpila neb své pravdy. A tak jsú nadávce neb nuzníci neb odstrkači protiv Božieho přikázání.

(3819, Sto listů M. J. Husi, Praha 1949, list č. 4, „Vladykovi o odúmrti“, čas?, s. 26–27.)

Ale zdaž se toho zaleknu, abych smlčel pravdu evangelia? Jistě nikoli, vždyť oni jsou protivníci evangelia Ježíše Krista, když je chtějí spoutati, aby se svobodně nekázalo, jak přece přikázal Pán nejlaskavější. Věru preláti nyní oblekli ducha pohanů a farizejů, zakázavše v kaplích a na jiných místech náležitých kázání evangelia.

Což je v zákoně Kristově položeno to pravidlo, aby se evangelium nekázalo nikde jinde než ve farních kostelech a klášterech? Věru snad chce ona zásada pohliti toto pravidlo: „Jděte do celého světa a hlásejte evangelium všemu stvoření. „ A podobně chce udusiti onen výrok: „A oni kázali všude a Pán jim pomáhal. „ A tak tomu je i s jinými pravidly, která Kristus Pán vyhlásil slovem i skutkem.

Zdaž já mám uposlechnouti arcibiskupa v jeho příkazu, který odporuje přikázání Božímu? Bůh uchovej! „Neboť více sluší poslouchati Boha než lidí“, tak řekli apoštolé, když jim bránili velekněží. Zdaž jsem já větší než Kristus a apoštolé, abych netrpěl za evangelium? Bůh uchovej! ...

(3819, Sto listů M. J. Husi, Praha 1949, list č. 7, „kterémusi šlchtici“, kolem 1. 7. 1410, s. 34–35.)

Důstojný Mistře!

Doneslo se mi, že jste mne výslovně nazval kacířem. Je-li tomu tak, odepište mi, a potom uvidíte s milostí Boží, že víru, kterou držím, vyznám veřejně a také obhájím. Tak sluší na pravého křesťana, ne pokoutně pomlouvati.

... Jak, prosím, jdete vy před ovce a jak ony jdoiu za Vámi nebo Vás slyší, když za mnoho let jen zřídka Vás vidí? Přijde den, kdy vydáte počet z ovcí a z většího počtu svých obročí, o nichž čtete ve svých právích, že kdo z jednoho může být náležitě živ, nesmí držeti jiné bez smrtelného hříchu.

To máte přemítati v své mysli, ne bližního kaceřovati. Anebo kdybyste věděl, že je kacíř, / měl byste ho podle pravidla apoštolova napomenouti jednou i po druhé, a kdyby nepřijal napomenutí, teprve tehdy se mu vyhýbati jako kacíři, a obzvláště, když jste mistr a doktor, takže můžete, ba máte veřejně vystoupit na stolici mistrskou k obhájení pravdy, a kromě toho když jste byl jako jeden z odsuzovatelů, měl byste odsouzení a spálení knih hodnověrně prokázati z Písma.

...

(Mistru Závišovi ze Zap, psáno v Praze asi v srpnu 1410. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 36–7.)

Po napsání lista přišel mi list, v němž psáno jest, že ... Čtvrté, že ten kněz kázal, že náhorší kněz jest lepší než lajk nálepší.

Jest-li tak, a nižádný se proti těm bludóm nepostaví, znamenie veliké jest nad vámi, že ste / velmě pravdy odpadli, a zvláště, kteří ste učení a rozum máte. Neb jakož die svatý Jan Zlatoústý na ono slovo Krista, Spasitele našeho: „Nerodte se báti těch, jenž zabíjejí tělo,“ že těmito slovy ukázal jest Kristus, že „netoliko ten zrádce jest pravdy, kterýž, (přestúpě pravdu, zjevně miesto pravdy mluví lež, ale také i ten, kterýž) nesměle praví pravdu anebo nesvobodně brání pravdy, kteréž slušie svobodně brániti, zrádce jest pravdy. Nebo jakož kněz dlužen jest, aby pravdu, kterouž ot Boha jest slyšel, směle kázal: též lajk, to jest člověk nekněz, dlužen jest, aby pravdy, kterouž jest slyšel ot kněze vynesenu z Písma, bránil důfajně; pakli toho neučiní, zrazuje pravdu. „

Aj, teď máte velikého svatého dódvod z toho slova Kristova: „Nerodte se báti těch, jenž tělo zabíjejí,“ že každý, i kněz i nekněz, ktož zná pravdu, má jie do smrti brániti, jinak byl by zrádce pravdy a tak i Kristóv.

A mnozí z vás znáte pravdu a jste naučeni, že každý móž zákon Boží mluviti, vyznávatí, a umie-li, i čísti, buď latině, jako svatý Marek čtenie psal, buď řecky, jako svatý Jan své čtenie a kanoniky a epištoly psal, buď židovsky, jako svatý Matheus své čtenie popsal, buď syriansky, jako svatý Lukáš své čtenie popsal, buď persky, jako svatý Šimon čtenie kázal a popsal, buď indicky, jako svatý Bartoloměj, a tak o jiných jazyciech: kterakž dáte kněžím brániti, aby lidé zákona Božieho nečtli česky neb německy?

(3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, list č. 17, asi v říjnu 1411, s. 62–64.)

É, pro milého Pána Boha, pro ohavné a nejukrutnější Boží umučení, pro své spasení, pro svou čest, pro jiných polepšení, pro své štěstí: kdož jste chybili, uhoďte v pravdu; kdož jste svatí, buďte světější! ... / ...

Po napsání listu přišel mi list, v němž psáno jest, že kněží zabraňují, aby se četlo čtení přirozeným jazykem česky neb německy. Za druhé, že kázal některý kněz, že žádný, kdo smrtelně hřeší, není sluhou ani synem dáblů. Za třetí, že na nové mši kázal řka: „Kněz tento, dokud nevysluhoval, byl syn Boží; ale dnes i potom, když vysluhovati bude, jest otec Boží a stvořitel těla Božího. „ Za čtvrté, že ten kněz kázal, že nejhorší kněz je lepší než nejlepší laik.

Je-li tomu tak a jestliže se nikdo proti těm bludům nepostaví, jest nad vámi veliká znamení, že jste / velice od pravdy odpadli, a to zvláště, kteří jste učení a máte rozum. Nebo jakož dí svatý Jan Zlatoušty na ono slovo Krista, Spasitele našeho: „Nebojte se těch, kdo zabíjejí tělo“, že těmito slovy ukázal Kristus, že „zrádcem pravdy je netoliko ten, kdo (přestoupiv pravdu, zjevně místo pravdy mluví lež, ale také i ten, kdo) nesměle praví pravdu anebo bázně (nesvobodně) brání pravdy, kterou se sluší svobodně brániti, i ten jest zrádcem pravdy. Nebo jako je kněz dlužen, aby pravdu, kterou slyšel od Boha, směle kázal: také laik, to jest člověk nekněz, je dlužen, aby nadějně bránil pravdy, kterou slyšel od kněze vynesenu z Písma; pakliže tak nečiní, zrazuje pravdu. „

Aj, zde máte zdůvodnění velkého světce, založené na onom slově Kristově: „Nebojte se těch, kteří zabíjejí tělo“, totiž že každý, i kněz i nekněz, kdo zná pravdu, má ji do smrti brániti, jinak by byl zrádce pravdy a tak i Kristův.

A mnozí z vás znáte pravdu a jste poučení, že každý může zákon Boží mluvit, vyznávati, a umí-li, i čísti, buď latinsky, jako svatý Marek čtení psal, buď řecky, jako svatý Jan své čtení a kanoniky nebo epištoly psal, buď židovsky, jako svatý Matouš své čtení napsal, nebo persky, jako svatý Šimon čtení kázal a napsal, buď indicky, jako svatý Bartoloměj, a tak o jiných jazycích: jak tedy dovolíte kněžím, / aby zabraňovali lidem, aby zákon Boží nečtli česky nebo německy?

(List Plzeňským, psán v Praze asi v říjnu 1411. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 61, 62–3.)

V Kristu tedy nebylo ano i ne, to jest tvrzení i popírání téže věci, protože tehdy by byla v jeho ústech shledána lež, což není pravda, ježto praví Petr: „Jenž neučinil hříchu, aniž v ústech jeho byla nalezena lež. „ Tedy kdo, znaje pravdu, říká „ne“, popírá pravdu; kdo však, znaje, že se říká nepravda, praví „ano“, tvrdí nepravdu. Ale ne tak Kristus. Ačkoli tedy Kristus řekl sloveso podmětné 'jest' a to příslovce 'ne', přece v ústech jeho nebylo 'ano' i 'ne', to jest tvrzení i popírání o téže věci.

(Nejmenovanému knězi, asi 1412. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 69.)

Děje se jim jako židovským kněžím a biskupům, kteří to, co chtěli zachovati, ztratili, a čeho se chtěli vystříhati, do toho upadli; domnívají se, že mohou úplně přemoci pravdu, která na věky přemáhá; domnívají se, že ji potlačili, a ona má zatím tu zvláštnost, že čím víc ji chtějí zastínit, tím víc se rozzáří, a čím víc ji zatlačují dolů, byť někdy padne, o to víc se potom pozdvihne.

Biskupové, kněží, mistři a zákoníci, Herodes a Pilát, měšťané Jeruzalémští i obec pravdu odsoudili i umrtvili a do hrobu položili, ona však, když povstala, všechny přemohla, za jednoho kazatele, to jest za sebe, dala jim jich dvanáct a více. A táž pravdu za jednu nestatečnou hus dala Praze mnoho orlů i sokolů, kteří mají dobrý zrak, z milosti vysoko létají a dobře králí i Pánu Ježíšovi ptáky loví; on je posílí, jakož i všechny své věrné, jimž praví: „S vámi jsem až do skonání světa. „ ...

Tuto řeč vám píši, bratří milí i sestry milé, abyste stáli byli v poznané pravdě, obžalob se nebáli, anebo pro jejich kruté hrozby abyste neslyšeli slova Božího méně než dříve. Neboť „věrný jest Bůh, jenž vás utvrdí a ostříhá od zlého“.

Konečně vás prosím, nejmilejší, modlete se za ty, kteří hlásají pravdu Boží s jeho milostí, a modlete se také za mne, abych i já proti zlobě Antikristově hojněji psal i kázal, a aby mne Bůh, až toho bude vyžadovati ziseň největší, postavil do bojové řady, abych chránil jeho pravdy.

Neboť to vězte, že se neuhýbám vydati za pravdu Boží toto své bídné tělo nebezpečností / nebo smrti, protože vím, že vám nic nechybí v slovu Božím, nýbrž že se den ze dne pravda evangelia více šíří. Avšak přeji si žítí pro ty, kteří trpí násilí a potřebují kázání slova Božího, ...

(Pražanům, neznámo odkud, asi v listopadu 1412. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 92-4.)

Nejmilejší!

S převelikou žádostí vás zapřísahám, abyste neustupovali od poznané pravdy, kterouž poznati vám uštědřil milosrdný Spasitel. Doufám totiž, že ve vás vyvolených dokoná Pán, co začal, a udělí vám odolnost v pokušení, jakož i o sobě spoléhám na nejmilostivější dobrotu našeho Spasitele, ačkoli nyní mohu říci s Apoštolem, že ...

(Věrným v Praze, na podzim 1412. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 95.)

Rady fakulty theologické, i kdybych stál před ohněm pro mne připraveným, s pomocí Krista Pána nepřijmu, a doufám, že smrt dříve pošle buď mne nebo dva odpadlíky od pravdy do nebe nebo do pekla, nežli bych vyslovil souhlas s jejich míněním. O obou jsem totiž poznal, že dříve pravdivě vyznávali pravdu podle zákona Kristova, avšak ze strachu se obrátili k pochlebování papežovi a ke lži. ...

Ale těchto pomluv bych si nevšímal, kdyby jen neposilovaly Antikrista v zlobě. Ale doufám, s pomocí Boží, že bude-li třeba, postavím se proti nim až k upálení ohněm. A nemohu-li já osvoboditi pravdy ve všem, alespoň nechci býti nepřitelem pravdy a toužím smrtí odporovati souhlasu. Ať běží svět, jak mu Bůh povolil běžeti. Lépe jest dobře zemřítí nežli špatně žítí. Pro trest smrti nesmí se hřešiti. Skončiti vezdejší život v milosti znamená vyjítí z bédnosti. Kdo přidává vědění, přidává práce. Kdo mluví pravdu, hlavu mu rozbijí. Ze smrti hrůzu kdo má, ten radost z života ztrácí. Nade vším vítězí pravda. Vítězí, kdo dochází smrti, protože žádná mu neškodí psota, jestliže žádná mu nevládne křivota. ...

Toť jsou mé základy a podpory, jimiž se osvěžuje můj duch, aby byl silný proti všem odpůrcům pravdy.

(Mistru Janovi z Rejnštejna, řečenému Kardinál, v červnu 1413. In: In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 118-19.)

Budiž, že jsi podle jména profesor svatého bohosloví: jestliže znovu nepřiznáš pravdu a nebudeš za ten zločin činiti pokání, budeš musiti v soudný den klásti počet z každého slova soudci nejpřísnějšímu.

Což sluší profesoru, na nejisto tupiti osoby, zatěžovati bratry balvanem kacírství, po rozličných končinách sbíratí lži proti bližním? Najisto špatně jsi poučen v bohosloví lásky.

Bůh dej Tobě ducha pravdy, abys mluvil, co je svaté, co pravé před Pánem, a nikoli co je plodem utrhaní nebo hanobení a vychází z ducha lži a bludu.

To Ti píši bez pochlebenství, ve snaze zabrániti rozsévání pomluvy a pohoršení mezi bližními a s přáním, aby ses takových věcí zdržoval a za spáchané činil pokání.

(Profesoru vídeňské univerzity Janu Sywortovi, v Praze 1. 7. 1413. In: 3819,

Nejmilejší!

Velice se raduji z toho, že slovo Boží stále slyšíte a že vám milosrdný Spasitel dopřává účinných vůdců pravdy. Pročež račiž vám Všemohoucí dáti milost, slitování a pokoj skrze Spasitele našeho Pána Ježíše Krista.

(Pražanům, asi v postě 1414. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 134.)

Jehož úfám uplně milému Bohu, žeť lidem utrhavým, pravdy protivníkóm, nepřepustí nad pravdú svítěziti.

(Králi českému Václavovi, královně Žofii a jejich dvoru, koncem srpna 1414. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 141.)

A co mám ještě psáti? Pan Václav a podobně pan Jan jednají se mnou velmi laskavě a vlídně a jsou takořka hlasatelé pravdy, ale pravdivěji bych řekl, obhájci pravdy. S nimi za pomoci Páně všecko se děje zdárně.

(Přátelům v Čechách, v Norimberce 24. 10. 1414. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 152.)

Doufám od milosti Boží, že od poznané pravdy nikdy neustoupím. Modlete se k Bohu, aby mne zachoval.

(Panu Janovi z Chlumu, v Kostnici 4. 1. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 166.)

... A také vy spolu s panem Jindřichem, s panem Václavem a jinými, obzvláště prosím, budete-li moci, buďte přítomni a vyslechněte, co Pán Ježíš Kristus, můj zástupce a obhájce i soudce nejmilostivější, vloží mi do úst, abyste, ať zemru či žítí budu, mohli býti pravdivými a vhodnými svědky, aby lháři neříkali, že jsem ustoupil od pravdy, kterou jsem kázal.

(Panu Janovi z Chlumu, v Kostnici po 19. 1. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 172.)

Radu Páně miluji nad zlato a drahý kámen. proto doufám v milosrdenství Ježíše Krista, že mi dá Ducha svého, abych stál v pravdě. Modlete se k Bohu. Neboť „duch hotov jest, ale tělo mdlé“.

(Přátelům v Kostnici, 9. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 190.)

Prosím vás a napomínám, aby Pána Boha poslouchali, jeho slovo velebili a rádi slyšeli a plnili. Prosím vás, aby pravdu Boží, kterúž sem z Božieho zákona psal a z řečí svatých kázal a psal, aby se té drželi. Prosím také, ať by kto ote mne slyšal na kázání neb súkromie co proti pravdě Boží, aneb ať bych kde psal jenž, ufám Bohu, toho nenie -, aby toho nedržel. ... / ...

Psal sem list tento vám v žaláři, v ókovách, čakaje nazajtřie na smrt odsuzenie, maje plnú naději v Bohu, abych pravdy Božie neustupoval, a bludóv, kteréž sú na mě křiví svědkové svědčili, abych se neodpřisahal. ... / ...

Také prosím, aby se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.

(Přátelům v Čechách, v Kostnici 10. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 195–97.)

Důstojný otče!

Velmi jsem vděčen za Vaši vlídnou a otcovskou milost. Ale neodvažuji se podle dodaného znění podvoliti se koncilu, jednak že bych musil odsouditi mnoho pravd, které, jak jsem od nich slyšel, nazývají pohoršujícími, jednak že bych musil upadnouti v křivopřísežnictví pro odpřisáhnutí, když bych vyznal, že jsem držel

bludy, čímž bych pohoršil velmi mnoho lidu Božího, který ode mne v kázání slýchal pravý opak.

Jestliže tedy Eleazar, muž Starého Zákona, o němž se čte v knihách Makabejských, nechtěl lživě vyznati, že pojedl masa zákonem zakázaného, aby nejednal proti Bohu a nezůstavil potomkům špatný příklad: kterakž já, kněz Nového Zákona, byť nehodný, měl bych pro strach z trestu, který rychle pomine, těžším prohřešením přestoupiti zákon Boží, tím, že bych předně odstoupil od pravdy, za druhé spáchal křivou přísahu a za třetí pohoršil bližní?

Věru prospěšnější mi je raději zemřít nežli únikem před dočasným trestem upadnouti do rukou Páně a snad potom do ohně a pohanění věčného.

A poněvadž jsem se odvolal k Ježíši Kristu, soudic nejmocnějšímu a nejspravedlivějšímu, jemu poroučeje svou při, proto stojím k jeho nejsvětějšímu rozhodnutí a rozsouzení věda, že jednoho každého člověka posoudí a odmění ne podle mylných rad, nýbrž po pravdě a po zásluhách.

(Nejmenovanému prelátovi z koncilu, v Kostnici kolem 20. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 204–05.)

To vše po mně žádal koncil již častěji. Ale poněvadž to v sobě zahrnuje, abych odvolal, odpřisáhl a podstoupil pokání, při čemž bych musil předně ustoupiti od mnoha pravd, jež koncil nazývá pohoršujícími, zadruhé odpřisáhnouti / a tak přiznáním k bludům křivě mně přičteným býti křivopřísežníkem

(Příteli v Kostnici, kolem 20. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 205.)

Toto je ve jménu Ježíše Krista můj konečný úmysl: že nechci přiznati bludnost článků, které byly vybrány pravdivě, ani nechci odpřisáhnout článků, které mi byly připsány křivými svědky, poněvadž odpřisáhnout znamená při/znati, že jsem bludy nebo blud držel, od nich ustoupiti a držeti opak. Vždyž Bůh ví, že jsem nikdy nekázal oněch bludů, které vymyslili, vypustivše mnohé pravdy a přidavše tvrzení křivá.

Kdybych však o některém ze svých článků věděl, že je na odpor pravdě, velmi rád bych jej opravil, odvolal a učil i kázal jeho opaku. Ale mám za to, že žádný z nich není na odpor zákonu Kristovu a výrokům svatých učitelů, ačkoliv jej ti, jimž se nelíbí, nazývají pohoršujícím nebo bludným.

Pročež kterýkoli by byl křivý smysl obsažen v některém z článků podle mého úmyslu, takového se odříkám, podrobuje se k napravení svrchované všemohoucímu a nejlepšímu Mistru a spoléhaje na jeho nekonečné milosrdenství, že on mne nejlaskavěji očistí od mých skrytých hříchů.

(Přátelům v Kostnici, 21. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 210-11.)

Tou korunou, doufám pevně, učiní mne Pán spolu s vámi, nejhornlivější milovníci pravdy, podílníkem však, kteří pevně a vytrvale milují Pána Ježíše Krista, jenž trpěl za nás, příklad nám zůstává, abychom následovali šlépějí jeho.

(Panu Janovi z Chlumu, Kostnice 23. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 220.)

Mistr Jan Hus, v naději slúha Boží, všem věrným, jenž Boha a jeho zákon milují a budou milovati, žádost svú, aby v pravdě přebývali, v milosti Boží prospievali a do smrti statečně stáli.

(Přátelům v Čechách, Kostnice 24. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 221.)

Jeden doktor mi řekl, že ať bych ve snaze podvoliti se koncilu učinil cokoli, všechno je mi dobré a dovolené, a dodal: „Kdyby koncil řekl: ´Ty máš jenom jedno oko, ´ ačkoli máš dvě, / musil by s koncilem vyznati, že tomu tak jest. Řekl jsem mu: „I kdyby mi to celý svět říkal, já, maje rozum, jehož nyní užívám, nemohl bych to říci bez odporu svědomí. „ A on po delším hovoru ustoupil od onoho svého výroku a řekl: „Je to pravda, já nedal tuze dobrý příklad. „

Pán se mnou jest jako bojovník statečný.

Pán osvětlení mé a spasení mé; koho se budu báti? Pán ochránce života mého; před kým se budu třásti

(3819, Sto listů M. J. Husi, Praha 1949, list č. 87, asi 25. 6. 1415, s. 227–8.)

Jinak, nejmilejší v Kristu Ježíši, stůjte v poznané pravdě, která vítězí nade vším a sílu má až na věky. ... / A vás rovněž napúomínám v Pánu, mohli-li byste v některém z oněch článků shledat smysl křivý, abyste se ho zřekli, ale vždy bez újmy pravdě, jež je zamýšlena.

... když z celého srdce vyznávám všelikou víry hodnou pravdu.

(3819, Sto listů M. J. Husi, Praha 1949, list č. 90, kolem 27. 6. 1415, s. 233–4.)

Jinak, nejmilejší v Kristu ežíši, stůjte v poznané pravdě, která vítězí nade vším a sílu má až na věky.

Vězte také, že jsem žádného článku neodvolal ani nedopřisáhl. Koncil chtěl, abych o člancích, z knížek vybraných, o všech i o každém jednotlivém prohlásil, že jsou

křivé. Nechtěl jsem, leda by mi nesprávnost dokázali z Písma. Proto ať by byl kterýkoli křivý smysl v kterém/koli z těch článků, toho se zříkám a svěřuji jej opravě Pána Ježíše Krista, který zná můj upřímný úmysl, nevykládaje v křivý smysl, jehož já nezamýšlím. A vás rovněž napomínám v Pánu, mohli-li byste v některém z oněch článků shledati smysl křivý, abyste se ho zřekli, ale vždy bez újmy pravdě, jež je zamýšlena.

Modlete se za mne k Bohu a pozdravujte se navzájem ve svatém pokoji.

Mistr Jan Hus, v okovech a v žaláři, stojící již na břehu přítomného života, očekávající nazítří strašnou smrt, která, jak doufám, očistí mé hříchy, z milosti Boží neshledajíc na mně nijakého kacířství, když z celého srdce vyznávám všelikou víry hodnou pravdu.

...

(Universitě pražské, v Kostnici 27. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 233-4.)

Mistře Křišťane,

můj učiteli a dobrodinče obzvláštní!

Stůj v pravdě Kristově, přidržuje se věrných. Neboj se, neboť ...

Pozdravuj, nejmilejší, mistra Jakoubka, a všechny přátele pravdy.

Psáno v okovech, v čekání na upálení.

(Mistru Křišťanovi z Prachaztic, v Kostnici asi 27. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 235.)

... Pravím tedy, že maje naději v Ježíše Krista, zamýšlím, až uslyším formuli, s pomocí svatých i vaší přidržeti se pravdy až do smrti.

(Petrovi z Mladoňovic, v Kostnici snad před 29. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 238.)

Nejmilostivější dobrodinče, v Kristu Ježíši nejvíce milovaný!

Že ještě z milosti Boží mohu psáti Vaší milosti, raduji se nemálo. Tedy ze včerejšího listu jsem vyrozuměl předně, kterak se u veliké nevěstky (to jest zlovolné valné schůze), o níž čteme ve Zjevení, obnažuje a obnaží její nepravost, u nevěstky, s níž smilní králové země, jak se tamže pra/ví, smilní duchovně, ustupující od Krista a od jeho pravdy a souhlasíce se lží Antikristovou ze svedení, ze strachu nebo z naděje ve spojenectví pro získání cti světské.

Za druhé jsem vyrozuměl z listu, kterak se nepřátelé pravdy začínají znepokojovati.

Za třetí jsem vyrozuměl horoucí stálost Vaší lásky, s jakou odvážně vyznáváte pravdu, poznáv hanebnost veliké nevěstky.

Za čtvrté s radostí jsem vyrozuměl, že chcete již skoncovati s marností světskou i namáhavou službou a doma se věnovati rytířské službě Ježíši Kristovi. Jemu sloužiti jest kralovati, jak dí Řehoř. ...

(Panu Janovi z Chlumu, v Kostnici 29. 6. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 239–40.)

Já mistr Jan Hus, v naději sluha Ježíše Krista, srdečně touže, aby si Kristovi věrní nevzali po mém skonu příležitost k pohoršení z mé smrti, posudzující mne takřka za zatvrzelého kacíře, bera si za svědka Ježíše Krista, za jehož zákon jsem si přál zemřítí, píši toto přátelů pravdy na památku.

Předně, že jsem osvědčoval při velmi četných soukromých slyšeních, potom při veřejných slyšeních koncilu, že se chci podvoliti poučení, opravení, odvolání i trestu, dostane-li se mi poučení, že jsem něco napsal, učil nebo v odpovědi řekl, co by bylo na dopor pravdě. ...

(Přátelům pravdy, 5. 7. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 245.)

A všech prosím, aby byli ustaviční u Božie pravdě.

(Přátelům v Čechách, Kostnice 5. 7. 1415. In: 3819, Sto listů M. Jana Husi, Praha 1949, s. 249.)